

Министерство образования РС (Я)
Муниципальное учреждение
«Муниципальный орган управления образования»
Муниципальное бюджетное образовательное учреждение
«Эльгайская СОШ им.П.Х.Староватова»

Обсужденено на МО: Руководитель МО /Федотова В.В./ <u>Федотова</u> « <u>31</u> » <u>08</u> 2016	«Согласовано»: Зам.директора по УР / Винокурова С.С/ <u>С.С.</u> « <u>31</u> » <u>08</u> 2016	«Утверждено» Директор школы / Игнатьева С.В./ <u>С.В.</u> « <u>31</u> » <u>08</u> 2016
---	--	---

Рабочая программа по предмету
«Язык саха»

(УМК «Школа России»)

2 класс

Календарно-тематическое планирование
на 2016-17 учебный год

Учитель: Постникова Вера Афанасьевна

Количество часов в неделю: 3

Количество часов по программе: 105 ч

Учебник «Саха тыла», авторы И. И. Каратаев , Х. Г. Микушина, «Бичик», Якутск, 2000 г.

	1 четверть	2 четверть	3 четверть	4 четверть
Всего часов по программе	28	21	31	25
Дано уроков фактически				
Не выполнено (указать причину)				

БЫНДАРЫНЫ СУРУК

Үөрэх предметийн ойлбүлгү

Төреөбүт тайл — колүонэтгэн колүонээс бэриллэр ханын бацаар пороут улуу ишнилийстибэгэ, киши аймах ытык ойлбүлээритгэн (*сыннастартынтан*) биирдэстэрэ. Төреөбүт тайл - оюбо тудалыыр эйгэтийн кыраатык билр-корер, чугас дьонун-сэргэтийн кытта истинник болорунаар, ишнийнтүүнчлэгч, унукгар, ойо-санаатаа сайдар, обүтгэтийн үөрэбин утумнуур сүрүн эйгээ.

Ол ихин олону кыра сааныттан овоо тэрилгэтигэр, оскуолаца төреөбүт тылтын иштийн-үөрэтийн сүрүн ирдэбили быннытынан билинилэн, Российской Федерации уонна Саха Республикатын үөрэххэд уонна тылга сокуоннарыг гар ити ойлбүл туспа ыстатьянан киирэн, быраан быннытынан комускоилзэх, билинни усулуобуйваа үгүс пороут тыла чөл турукгаах хааларыг гар тирх буолар.

Саха Республикатыг гар саха тылын төреөбүт тайл быннытынан үөрэтийн 1922 сынлаахтай тиңгин быспакка, угүс оскуолаца үгэсээ кубулуйан, уопсай үөрэхтээжин оюону сайннаар биир сүрүн предметийн быннытынан билинилэр. Ити кэм үстэгтиг гар сэбиэскэй да, билинни да кэмнээ орто үөрэх системэтигэр буолбут араас реформалар сяалларыг гар-сорукгарыг гар сөн түбэчиниэрилэн, үөрэтийн таёйма, хайныхатаа, ис хонооно сайдан ишэр.

Билинин төреөбүт тайл, федеральний государственный үөрэх стандартын (ФГУОС) ирдэбилийн, уопсай үөрэхтээжин булгуччулаах сүнүүх оскуола таёмыг гар төреөбүт тылы үөрэх предметийн быннытынан үөрэтийнгэ түмүк ирдэбили эмэг федеральний государственный үөрэх стандарттаа сүрүүнүүр.

Ити ааттаммыг докумүөн быннытынан, начаалынай үөрэхтээжин таёмыг гар нуучча уонна төреөбүт тылы үөрэтийнгэ тэн таёмыннаах түмүк ирдэнгэр. Төреөбүт тайл атын үөрэх предметийн кытта бииргээ овоо личность быннытынан сайдытын хааччыйнхтаацаа этилэр, ону сэргээ урукку оттүгээр ирдэммээт санаа булгуччулаах ирдэбили - үөрэнээччигэ үөрэх дэгиттэр дэйвээрээр инэриини киллэрэр.

Үөрэх предметин сяалаа уонна соруга

Начаалынай оскуолаца төреөбүт тылы үөрэтийн предмет атын үөрэх предметийн ортолтуг гар үөрэнээччи тылын-оюун уонна ойун-санаатын сайннаар, сүрүн үөрэнэр үөрүйээн ишгэрэр кыацынан бас-кос балааныньяны ылар предмет буолар. Онон бу предмети үөрэтийн санаатын сайннаар биир сүрүн туруга, үөрэнээччи салгын сүрүн оскуолаца ситиинилэхтийк үөрэнэрэ тутулуктаах.

Овоо начаалынай оскуолаца үөрэнэр сааныг гар билингэ-көрүүт балысханнык юниир, тыла-оюо уонна ойо-санаатаа имигээтийк сайдар, ишнийнтүүнчлэгч уонна саныыр санаатаа судургутук олохсуйар буолан, төреөбүт тылы бу кэмнээ кичийн үөрэтийн - пороут тыла чөл турукгаах буоларыг гар, кэнчээри ыччакка улуу ишнилийстибэни тириэрдэргэ олус суюлталцаах.

Этиллийкэ олоуран, төреөбүт тылы уопсай үөрэхтээжин алын сүнүүх таёмыг гар үөрэтийн сяалын үс хайныхаа араарынхха сөн:

I) үөрэнээччигэ төреөбүт тайл түүнин билинни аан дойду түүнин научнай билии быстыснат сорюотун быннытынан ишгэри, тайл үөрэх сүрүн балааныньяларын билининиэрин, онно олоуу-ран, овоо билр-корер, толкуйдуур кыацын сайннары;

2) ўорзээччи дьону-сэргэни кытта тореөбүт тылынан бодоруһар ўорүйгийн, сана (тыл) культуратын киһи уопсай культуратын быстые-нат сорбото буоларын туһунаан ойдөбүлгэ тирэвирэн, сана (тыл) араас корүнэр (көпслүү, суруйуу, аафы, ойтөн айыы о.ла.) ўорзэн, салғыны сайынинары:

3) ўорзээчигэ төреөбүт тыш норуут ытык ёйдөбүллэритгэни биирдэстэрэ буоларын быннытынан ураты харыстабылаах сыйнаны ин эрин, хас биирдии киһи ийэ тылын сайынинаар иэстээгийн ёйдөгүү.

Тореөбүт тылы начаалынай оскуолаа ўорзин сыала манык сүрүн сорукгари бынаардахха ситиһилгээр:

- ✓ дьону-сэргэни кытта бодоруһар сана (тыл) сүрүн корүннэрин ўорзээчигэ ўорзх дэгиттэр дъайыларын инэриини кытта бииргэ алтынынаран ўорзин;
- ✓ тыл (сана) - бодоруһуу сүрүн нымата дизн тутаах ойдөбүлгэ тирэвирэн, ўорзээччи көпслэгтэй уонна санаатын тодору этэр (тыл этэр), суруйар ўорүйгийн сааңыгар сөн түбэжинизэрэн сайынинары;
- ✓ тыл ўорзин билитигээр, сурук-бичик культуратын торут ойдо- бүллэригээр олобуран, ўорзээччи төреөбүт тылын литературний нуорматын тутуһарын, албана суюх санаарын уонна суруйарын ситиин;
- ✓ тыл ўорзин сүрүн салааларын (лексика, фонетика, морфология, синтаксис, тиžис) туһунаан уопсай ёйдөбүлү инэриигэ тирэвирэн, ўорзээччи толкуйдуур дьоцурун сайынинары, сааңыгар сөн түбэжинизэрэн, ой үлэгин дъайыларыгар ўорзин;
- ✓ төреөбүт тылы билли, харыстаанын, сайынинарын сүрүн нымаларыгар ўорзин.

Саха оскуолатыгар нуучча тылын ўорзээччи төреөбүт тылга ылбыт билитигээр, ингэrimmit ўорүйгээр уонна сатабылыгар тирэвирэн ўорзин — билигин олохсуйбүт ойдөбүл, бастын учууталыар үгэскэ кубулуйбүт ўорзтэр нымалара. Онно тирэвирэн, ФГУОС ўорзгэргэ ўорзтэр сүрүн балаһаннагыгар уонна ирдэбили- гэр олоцуран, төреөбүт тылга тирэвирэн нуучча тылын ўорзини сана таһимна танаарар кэм кэлд.

Тореөбүт тылы начаалынай оскуолаа ўорзин ўорзээччи нуучча тылын кэбэгэстик ылышарын хааччийар, нуучча тылыгар тыл ўорзин үтүс уопсай балаһаннагыгар хос јбэтэр уруттаан ўорзтэри лаппа а҃йяатан, учуутал ўорзх чааһын ово нууччалын санаатын сайынинарыга аныыр усулуобуйатын ўосктузехгээх. Онон саха оскуолатыгар нуучча тылын ўорзин хаачьстыбатын тупсарыыга усулуобуйа ўосктузин — төреөбүт тылы ўорзин хос сыала-соруга.

Үорзх балааныгар ўорзх предметийн миэстэг

Саха тылын ўорзин чада начаалынай ўорзхтээхини сүрүнүүр уопсай ўорзхтээхини программатыгар (*Примерная основная общеобразовательная программа начального общего образования*) бэриллэр төреөбүт тылынан ўорзин кылаастарга аналаах базиснай ўорзх балаанын 3 (үүс) барыйааныгар тирэвирэн бынаарыллар. Үорзх тэрилгэгэ бэйтэн ўорзин программатын, балаанын он осторугар онно баар булгуччулаах чааска киирбит предметтэр чаастарын тутуһара ирдэнэр. Онно эбии ўорзх балаанын талар чааһыгтан бэйтэгэ корён, ханык баҕарар предметекэ чаас эбэрэ, эбэтэр атын предмети эбии ўорзтэр конүл.

Ити ыйыллар базиснай ўорзх балааныгар нуучча уонна төреөбүт тылы ўорзин чаастарын ахсаана тэнинэн, ордук государственний статустаах төреөбүт тыл үрдук таһимна ўорзидилэригээр усулуобуйа гэриллибитэ көстөр. Ону сэргэ төреөбүт тылы ўорзин нуучча тылын ўорзингэ тирэх буоларын ситиһэр туһуутган ўорзх матырыаалын аттарарга табыгастаах балаһаннья ўоскуүр.

Үорзх федеральний базиснай балаанын үүс барыйааныгар оло- вуран, саха оскуолатын начаалынай кылаастарыгар (1-4 кылаастарга) төреөбүт тылы уонна литературний аавынын ўорзингэ барыта хол- боон нэднэлээгээ 21 чаас бэриллэр: 1 кылааска — 5, 2 кылааска - 5, 3

кылааска — 6, 4 кылааска - 5. Бу чаастартын төрөөбүт тылы үөрэтийг 1 кылааска — 3 чаас, 2 кылааска — 3, 3 кылааска — 3, 4 кылааска — 3 бөрийгүй.

Үйтык ойлобүлгөри үорэх предметин ис хөхөонугар килтэрийн

Начаалынай кылааска саха тылын үөрэтийн обоо ытык ойлобүлгөри (*духуубуний сыванинастры*) инэрингэ улахан сүолталаах. Кинь аймах үйзлэргээн үйцэлгэс оро тутан идэвх көлбйт үйтык ойлобүллээр (*духуубуний сыванинастры*) төрөөбүт тысл эгэлгэтигээр, кэрэтигэр соноллор. Ол курдук үөрэтийн ис хөхөонугар тыл үорэжин сүрүн хайысхаларын сэргэ уруок, кэмсэтий (*бодорууну*) тиэмэтийн, үөрэтийн матырыаалын быннытынан төрөөбүт дойду, ийэ дойду, төрөөбүт тыл, айылба, үлэ, төрүт дыарык, ыал, дынэ кэргэн, айымны уонна кэрэ эйгэгэ, конүү, кырдык, үтүү сана, кинь аймах, аан дойду омуктарын тылларын уонна култууратын эгэлгэтийн курдук ытык ойлобүллээр (духуубуний сыванинастар) кириэхтээр.

Үорэх предметин үөрэтийн түмүгэ

Үйтык ойлобүлгөри инэрин түмүгэ (личностные результаты)

Саха тылын оскуулаа үөрэтийн кэмсэгэр обо манык ытык ойлобүлгөри (*духуубуний сыванинастры*) инэриннэгийн төрөөбүт тыла сайдарыгар бэриншилэх, эшигэтийнэстээх буоларыгар, бэйэтин кыаын толору тунаарыгар эрэниэххэ сен.

Төрөөбүт тыл - омугу сомоголуур тысл буоларын ойдүүр.

Төрөөбүт тыл торут айылгыта, үйхэхүүгээ, этигээр кэрээс норуот тылынан уус-урган шынынтыг гар уонна уус-урган литератураба сонгуутын билээр.

Төрөөбүт тылын сыйннаар. кэлэр колуунхээр тириэрдэр ытык шостоогин, шин тыхэчтэй чол туруктаах буоларыгар тус орууллаабын ойдүүр.

Төрөөбүт тыл шитилгэр, үорэнэр, айар-сайдар тыл буоларын штэгжир.

Төрөөбүт тыл эхж омуу ажтынан бишрэг олборор кэмсэгэр, икки (эхбэх) тыланын усулуудыг гар хас бишрдши киннитэн харыстыгдаах сыйнаны эрээгэрийн ойдүүр.

Үорэх сатабылларын сыйннарын түмүгэ (метапредметные результаты)

Бэйэнн салтайнаар-льянаар сатабыл.

Тылын сыйннаар сыйалы-соругу таба туруорунаар, сатаан былашнныыр, тухох-хантык түмүккэ кэшихтээжин бына холоон билээр. Тугу билэгчин-билэгчин, тугу симэри үорэтихтээ бин арааран ойдүүр. Сынга бишртэн шинэ бэхээ суюх төрөөбүт тылга аналаах бурайыактарга кыттан (тус бурайыага, колективнай бурайыак) үзлинир.

«Тылы сэргийр» дыодру (*языковое чувство, чувство языка*) сыйннарын. Бэйэтин сааыгар сен түбжээр тижиликэ үөрэпнит матырыаалын сүннүүнэн тыл литературийн нуормата санаар эбэтэр суурыйар кинь тылыгар төхөн сонко эбэтэр сыйна туттууларын тута «сэрэйэн» билээр, итэбэйн, ал баын бынаар, көннөрөр, бэйэтин тылыгар-өнүгэр тыл нуорматын ирдэбилин тутунарга дъулунаар.

Тылын сыйннаар ба банаа үсэжтийн (*потребность в совершенствовании собственной речи*). Төрөөбүт тылын бар ба баайын сыйннары, тыл кэрэтигэр умсугуйар, этигэн тыл күүнүн, кыаын толору тунаарга, тылын-өнүн бэйэтэ сатаан чочуян, түпсаран, санаатын сишилийн этэргэ, кэнсишрэг дыулунаар.

Хөнгүүрүүлжны. Бэйэн санаатын орүү кэтэнэр, көрүнэр, албана суюх санааррага, санаатын ынсаран, хомоёйдук этэргэ кынналлар.

Бидэр-көрөр сатабыл. Сүрүн үүрээнд сатабыл.

Билинг-жарын киңитеттэй араас матыртайшын туһаны. Сахалны үөрэх-наука литературын таан (тылдыгын тартан, ыбыннык- тартан, энциклопедиялартан, араас кинигээтэн) туһааннаах информацийны, билини дебонгук булар, бэлиэтэнэр, түмэр, ситимниир араас нымындын табыгастаахтык туһанар. Сахалны тахсар о б о б о аналлаах республика, улуус, оскуола ханыаттарын-суронаал- ларын («Кэскил», «Чуораанчык» о.д.а.) тиңгин быспакка ааџар, араалыйанан, телевизорынан сахалны биэрингэри сэргээн истэр- корор, үөрэбэр, чинчийэр, аяар үлэтигэр кодьүүстээхтик туһанар. Сахалны үөрэх сайыннаар интернет-сайттар таанлаах, наадалаах информацийны булан, сонко наардаан туһанар; тизкини сахалны шрибингэн бэйэтэ тэтимиээхтик бэчээтиир; интернет ионүү сахалны ытыслар араас тэрэхинэ төрөөбүт тыы литературанай нуюматын тутухан, көхтөөхтүк кыттар.

Бүхийн салыншадын (структурирование знаний). Сана биллийн ыларга баар билингтийг тирээбэр. Атын предметтээр эсвэл ойн шийн татаан ситимнийр (интеграция знаний).

Тобуулук ойн сайынинаар үзүүлэхтэр. Гөрөөбүт тыл оскуулаа обону сайынинаар үүрэх тутаах салааларыгттан (предметтэрийн) бийрдэгтэй. Онон үүрэнээччи саха тылшии үүрэгтэй кэмнэгээр үүрэнэргэ төрүүт буолар ой үлэгтийн сүрүүн үорүй эхтэйн баылытырын.

Саха тылын лингвистической матырыаалыгар тирээрийн, ой үзтэй араас дыйысыларын хөдөөстик толорор: *хөгжлийн* (сравнение), *ырынтын* (анализ), *хэлбооюн* (синтез), *түмүнчээн* (обобщение), (серияция), *ханынчан санаачыны* (классификация), *маисыннатын* (аналогия), *санынчан системчээн* (систематизация). Итини сэргээ араас тойоннуур нымыманы (индукция, ледукция) табыгаастаахтык туhanан льону ирээдээр, ылышнаар курдук санаатын санаачлаан этэр үүрүйээ сайдар.

Рефлексия. Сыалы-соругу сицийэр нымаларын уонна усулдуо- буйадарын тоң сөңкө талбытын сыналышыр. Үлгү ҳамыгынын хайдың салайан иңэрийн көтөн көрөр, үзү түмүгүн дьон иңэрийни, болбомтотун тардар курдук сахалыны копсизир.

Бэлгэни-символы түншнэр үүрүүхэр Дорь оон (буукуба), тыл, энн чилиэннэрин, тиэкис анал бэлзэлэрин сатаан түншнэр. Анал бэлзэлэринэн тыл, этий, тиэкис модельн онорор. Бэриллибит модель-га тирэвирэн, тылы, этиини толкуйдуур, тижиши айар. Этиини, тижиши коннөрөргө анал корректорской бэлзэлэри сатаан түншнэр. Лингвистической билинии араас таблица, исхиэмэ, модель, диаграмма көмтүүнэн кердлерор. Таблицанан, исхиэмэнэн, модели-нан, диаграмманан көрдөрүүлүбүт лингвистической билинии ойдүүр уонна кэпсиир.

Болонуңар сатабыл.

Баалуулар салынык. Биңргүү үзүүлүштөрдөн кийин түркменистандын мактаанын болгойын иштэр.

Кысээр үөрүүх. Кысэтийн уратыларын өйдүүр, табан кэсээтэр. Кысээтэр киһитин убаастыры, сэнээрэр, санаатын болбоон истэр, ыльшар. Ханиык бааарар эйгээж кысээтэригээр дьон болвомтотун тардар, сэргэхситэр, сонурбатар, көбүлүүр сатабылы табан туһанар. Кысээтэр кэмнэ бэйз көрбүтүн, истибитин, аахпытын сиһилли сэһэргиир. Дьон өйдөспөт, тыл тышга киирсив буолар төрүогтэрийн сенгоохтук сяналтыры, сагаан ырытар, өйлөнүү суолун дөбөнгүк тобулар.

Көлжетиң сөзин (речевой этикет) түтүндар үорүөш. Дьону кытта алтыныңга көпстин сиэрин тутунар, түттән-хантан болорунуз нымаларын тобоостохтук туттар.

Сахалын доороболонор, билсийн, бираанаиданар, кордонон, бирастын гүннэрар, буйнай, телефонунаи компютэр, ода, угэстри ийн эриммит, күннээжийн оловор өрүү туттар.

Туслаах үорэх предметийн үорэтийн түмүгэ (предметные результаты)

Саха тылын литературний номинативын (орфографический, лексический, грамматический) тутунаар. Дорвоону, буукубаны, тыл сүнүүбүн, санаа чаянын, этии чилигийн, судургу этиини булар, бынаарар, наардынр.

Сахалын таба сурууу, сурук бэлэнтэн бирасылашын тутунаар.

Тиэкис ойдогулын, бэлэнтэн билэр (тиэмээтэ, сүрүн санаат, аата, энграф, тутула, этилэрин ситимэ).

Санырын санаатын сааңдаан, дьоню ойдонумтуу түк, тишитим-тиэтик этэр, тиэкис тутулун тутунаан сурыйары санырын.

Тиэкис тишитэрин сэйрэгээний, ойуудаанын, тойоннооңун дизэн араар.

Монолог (сэйнэгрешир, ойуултуур, тойоннуур) уонна диалог (кэцэ-тии, санаа ўзлэстии, ыйыталаанын о.д.а.) араанын санаан түннанар.

Бэйн санатын (тылынап, суруунан) санаан хонтуруулганар, тиэкиниң ис хоноонун, тылын-оңун санаагланар, алгаастарын булар.

Чочуйар, түпсарар.

Үорэх предметийн ис хоноон

Начаалынай оскуолаа торообүт тылы үорэтийн уонсай үорэхтээний системэтигээр саха тылын үорэтэр предмет быстыспат сорьото. «Филология» үорэх убалааныгар торообүт буолар сүрүн куурус буолар. Онон үорэтийн санаалса-соруга, тутула, ис хоноон уонна түмүк ирдэбильэ үрдүүк кылаастарга торообүт тылы сэргэ атын филологической предметтэри үорэтийн кытта алтыннанаан- ситимнээн торумианар.

Торообүт тылы начаалынай оскуолаа үорэтийн манийгы кылааска «Бодорунаарга үорэнэбит» дизэн санаа киирэр салааттан сааланар, ол кэннитгэн «Грамотаа үорэтий» дизэн үгэс буолбут ааварга уонна сурыйарга үорэтэр салаа «Аафарга уонна сурыйарга үорэнэбит» санаа аатынан үорэтиллэр. Бу кэмгэ үорэх булааныгар торообүт тыл уонна литературный аафын чаастара бииргэ бэрилгэллэр. «Аафарга уонна сурыйарга үорэнэбит» салаа кэннитгэн биирдэ торообүт тыл уонна литературный аафын предметтээр тус-туса үорэтиллэлэр. Ити кэмтэн ыла начаалынай оскуолаа торообүт тыл предметийн сүрүн ис хоноонун тишигэхтийк үорэтийн сааланар.

Торообүт тылы начаалынай оскуолаа үорэтийн ис хоноонун сүрүн хайыхалара үорэтийн түмүк ирдэбилин уонна санаалын-соругун синтаксис аналлаах тутаах научной баланыннайдалартан таныллар. Ити ирдэбильгэ олооуран, торообүт тылы үорэтийн ис хоноонугар манийк сүрүн научной хайыхалар киирэллэр:

- 1) Бодорунаа култуурага.
- 2) Санаа корүүгэ (виды речевой деятельности): истин, санарны, аафы, суруйуу.
- 3) Тыл үорэчин тутаах санааларын түннан уонсай ойдебүлэ: фонетика, лексика, морфология, синтаксис.
- 4) Сурук-бичик култуурата: таба суруйуу уонна сурук бэлийтэ.
- 5) **Ситимнээх саныны сайннанаарын (тиэкис түннаны сүрүн ойдебүлэ).**

Сүрүн хайыхаларга киирбите тиэмэллэр ис хоноонноро начаалынай оскуола үорэнээччитин санаан уратытын, ейүн-санатын кылбын, билэр-корөр дьобурун учуоттаан танылдлыахтаахтар.

Бодоруүү күлтүураты

Дьону кытта бодоруүү араас көрүнгө: көпсөтии, сэһөргөхни, сүбэлэхни, сөнсөнүү. Тылы бодоруүү сүрүн ныматын быйытынан арыйы: бодоруүуга сана (вербальные средства общения) уонна туттуу-хантыы (невербальные средства общения) суюлтата. Санары уонна истии күлтүуратын, көпсөтии сиэрин тутуүү.

Санааны сааңылаан санаарар үөрүйөх

(Дорбоонноох сана уонна суругунан сана)

Туох сыаллаах-соруктаах санаарын-суруйарын чуолкай ойдоөн (*тема, сүрүн сана*), дьон ойүгээр-санаатыгар тийиймтийн санаатын сааңылаан, араас туттуулук (*функциональный*) истииллээх тиэкистэри холкутук санаар-суруйар (*истини сурүү, ойтон сурүү, тажүү сурүк, сынчайыл, реферат, дахылаат, тезис, докумуон арааны ода*). Тиэкис сүрүн санаатыгар олоңуран, тиэкини таба ааттыыр, наадалаах түгэнгэ табыгастаах энгэграф талар (*ах тылы, ос хонооно, шатата*). Тиэкис тиибиттэн корөн (*сэһөргөхнин, ойуулаанын, тойон-ноохун*), тиэкис тутулун тутунаар (*бизишил, сүрүн чаша, түмүг*), былаанын онорор (*кылгас, тончайшын*), микротематарга бытарытар.

Араас истиилгэ тыл туттуулар уратытын, дэгэтин учуоттаан, сахалты тутулаах этиилэри (*логичность речи*), ойуулуур-дьүүнүүр нымалары, тыл баайын (*богатство речи*), үөрэх, наука тиэрмин- иэрин, дыяала-куолу тылын-өхүн сөнкө туттар (*местность речи*).

Сана көрүнгэ: истии, санаары, аафы, суруйуу

Истии. Дьону кытта бодоруүуга (көпсөтиигэ) истии күлтүуратын тутуүү. Көпсөтии сыалын-соругун, дьон этэр санаатын, көпсөтии ис хоноонун ойдоөхүн. Сахалты араас тиэкини истии, сүрүн ис хоноонун, болбайултуохтаах түгэннэрин истэн сиһилии ылыны, истибикэ олоңуран тус санааны ўөсөттии. Истибиттэн туһааннаафы, суюлталаафы сурунуу, анал бөлигэлэри туһанан, ис хоноонун, тутулун исхижэмэн кордоруү.

Аафы. Сахалты араас тиэкини сахалты сана интонациятын, торут дорбоон этиилитии тутуан, тэтимицхэтик аафы. Тиэкини туох сыаллаах-соруктаах аафартан корөн, аафы араас көрүнгүн сатаан туһаныы (*үөртөр аафы, бигисидэр аафы, сорудухтаах аафы, ода*). Аафы кэмигэр тиэкис сүрүн санаатын ойдоөхүн, наадалаах, туһалаах информацияны араары. Аахынг тиэкис сүрүн ис хоноонугар тус сынчайылы (сынчайыны) сатаан этии. Тиэкистэн синонимы, сомоёо домову, түөлбэ тылы, ойуулуур-дьүүнүүр нымаланы туттуу бастын холобурун булуу, анаан болбайуу, аахыты көпсөннөр тутуаны. Аафылар тиэкистэн билбэт, ойдоөбөт сана тыллары тылдыгыттан булуу. Ааптар санаатын, иэйинитин биэрэригээр тиэкис тутулун, этии арааны хайдах туhamмытын бываарыы. Аафыыга тиэкис интона- циятын, туонун сүрүн санааца сөп түбэхиннэрэн таба тайаны.

Санаары (дорбоонноох сана). Көпсөтии сиэрин, санаары күлтүуратын тутуүү. Дьону кытта табан көпсөтии. Көпсөтиин тоюостоохтук көб ўлээхин, салбааанын, түмүкгээхин. Саныры санааны толору, сиһилии тириэрдээр иинниттэн көпсөтии сыалыгар-соругар, ис хоноонугар сөп түбэхэр сахалты тылы-өхү, ойуулуур-дьүүнүүр нымалары таба туһаныы, Санары кэмигэр туттуу-ханттыы бэлизгин (невербальное общение) тоюостоохтук тут- туу. Саны гибин арааны (ойуулаанын, сэһөргээхин, тойон-ноохун) туттан тыл этии. Көпсөтии, тыл этии түгэниттэн дорбоону күүхүрдэн-сымнатан, үрдэтэн-намтатан, унатан, куолас толбонун, эгэлгэтийн туһанан истээччигэ тус сынчайы, иэйинин тириэрдии. Эгэр санааны сааңылаары эбэтэр тустаах ойдебүлү истээччигэ тоюо- болоон тиэрдээри тоюостоох миэстэбэ анал тохтолулары (*паузаны*) сатаан туһаныы. Түгэниттэн корөн, санаары тэтимин сөнкө талыы.

Суруйу (суругунан сана). Сурук-бичик культуратын туту́хуу. Түнсөбай буочарынан, ыраастык суруйуу. Тижиши устуу, истэн суруйуу (*дизганин*). Саныыр санааны суругунан сиһилии тириэрдии. Аахыттан суруйуу (*изложение*). Дынэ кэргэн, чугас дөвөр, тантыр дьарык, айылъ а, кыллар тустарынан, ону таңынан аахпыйт айымны, хартына, кинэ ис хоноонун, экспедиция, выставка сиркеттийн турунан тэттик тижикистэри суруйуу (*житон суруйуу*). Суругунан үлээс сомобо домобу, синоним тыллары, онтон да атын сахалтын ойуулуур- дүүнүүр нымалары тупуу. Тижикис тутулун, сахалтын таба суруйуу, сурук бэлизгин быраабылатын туту́хуу.

Тыл ўорээ

Төрөөбүт тылбыт - саха тыла. Саха омук ўоскээбит, сайдыбыт историята. Саха тыла — түүр тыла. Саха тылын уруулуу тыллара. Төрөөбүт тыл киши олобор суюлтата.

Дорбоон уонна таба санарын. Сана дорбоонун ойдөбүлүн, сахалтын дорбоон арааын билли. Төрөөбүт тылын дорбооннорун, ордук чуолаан сахалтын ураты дорбооннору (*бүүнчилгэс аналас уонна хоуласныг, сэргэстэспит, маарыннашар бүтэй дорбооннору; дифтон-нары, h, ny, мурун б дорбооннору*), араар истии, чуолкайдык, таба санарын нуорматын тутунаан сагарын. Саха тылыгар кирии тыллары ўксун сахатытан, анаас дорбоониор дүүрэлзэнийгээрин сокуонун тутунаан санарын. Тылы дорбоонун састаабынаан ырытын.

Лексика. Норуот тылын тутунаан уопсай ойдөбүлү, торут уонна кирии тыл уратыларын билли. Литературный тыл суюлтатын билли, нуорматын туту́хуу. Тыл лексической суюлтатын бынаарын. Хомуур суюлталаах, түүлбээ тыл, биир уонна элбэх суюлталаах тыллар, көспүт суюлталаах тыллар, омоним, антоним, синоним (харыс тыллар, сомобо тыллар, метафоралар) ойдөбүлтэрин билли, тижикистэри болуу, сан арап санаа сөпкө туттуу. Бынаарылаах тылдыыт арааын сатаан тутунааны. Тыл суюлтатын тылдыгыттан булан бынаарын.

Графика. Сурук сайдыбытын бэлиэ түгэннэрин билсии, киши олобор суюлтатын ойдөөхүн. Сахалтын сурук-бичик сайдыбытын историятын билли. Дорбоон буукубаларын билли, таба ааттааын. Буукубалары суруултар нымаларынан холбоон, ыраастык, тэтимиэхтик илинэн суруйуу. Сурукка туттуллар атын бэлизлэри, ойдөбүл-тэри (*абзац, тысын коюруу бэлчөнө, тыл шээри арда (пробел)*) сөпкө туттуу. Сахалтын аллаабыт бэрээлэгийн билли. Араас тылдыбытынан, ыйыништынан, каталогунан үзүүлииргэ аллабытын сөпкө тутунааны. Компьютерга сахалтын шрибинэн, тижиши тэтимиэхтик бэчээттээн суруйуу.

Морфология. Тыл састааба дизи ойдөбүлү, тыл уларыйар уонна ўоскүүр ныматын билли. Сана чааын тутунаан уопсай ойдөбүлү билли. Сана чаастарын бэлөө: ааттар (аат тыл, даааын аат, ахсаан аат, солбуйар аат), туюхтуурдар (аат туюхтуур, сыйнат туюхтуур, гус туюхтуур), сыйнат, көмө санаа чаастара. Тылы састаабынаан ырытын (тыл оло б. о. сыйнаарынга). Тыллары сүрүн бэлиэлэринэн (грамматический халыгылтарынан) бэлхөтөөхүн, ырытын. Санарар санаа тыл литературный нуорматын туту́хуу.

Синтаксис. Этии уонна тыл ситимэ уратыларын, этии арааын (сэхэн, ыйытын, күүнүрдүү) билли. Тэндийбит уонна тэндийбээтэх этии, судургу уонна холбуу этии, сирэй сана, ойоюс сана, диалог, түүлүү ойлөбүллэрин билли, этигэ, тижикис араар болуу, бэйэ этийтин толкуйдааын. Этиини таба интонациялаан аафын, сурукка сана дэгэтийн сурук бэлизгинэн араары. Этии чилиэнинэн ырытын.

Сурук-бичик култуурата

Таба суруйуу. Таба суруйуу сурук-бичик културата буоларын ойдөөхүн. Унун анаас дорбооннору, дифтону, хоуласныг, сэргэстэспит, маарыннашар бүтэй дорбооннору, саха тылыгар кирии дорбооннору таба суруйуу. Сахалтын араастык этиллэр тыллар таба сурууллуулара тыл төрүт сокуоннарыттан тахсалларын, норуокка ўөрүйэх, үгэс буолбут нуормаларыг гар оло бууралларын ойдөөхүн, харыстабыллаахтык сыйнаанынанын. Кизнник, элбэхтик туттуллар эбэтэр сахалтын этэргэ табыгастаах кирии тыллары сахатытан суруйуу; тылбаастанар эбэтэр

саха тылынан бэрилдэр кыхтаах нуучча тылтарын сахалны солбуугунаи биэрий; олохторо нууччалыы суруллар кирии тыллар сыйныарыстырын таба суруйуу.

Сурук бэлиэтгэ. Сурук бэлиэтгэ — тыл культурын сорюто буоларын, киһи эгэр санаатын чуолкайдыырга, иййэр изийэни сурукка биэрэргэ, суругу-бичиги тупсаарга билгээр-көстөр түнхалаас-бын, тиэкис аръам-таръам барбатын, ыңыллыбатын, биир сомобо, сибээстээх буоларын хааччыярын өйдооһүн. Тылын ордук тупсарай тутуллаах, этигэн, бэргэн буоларыгар сахалны этии, сурук бэлиэтин арааын (*правир, тоюююн бичигтийг*) сатабыллаахтык туттуу.

Ситимнээх санааны сайыниары

Туох сыаллаах-сурукгаах санарын-суруйарын чуолкай ойдоон (*тема, сүрүн санаа*), дьон ойүүр-санаатыгар тиййимтиэтик санаатын саанылаан, араас гижиштэри холкутук санарар-суруйар (*истин суру-йүү; ойножи суруүдүү адад*). Гижиш сүрүн санаатыгар олоууран, тиэки-һи таба ааттыыр. Тиэкис тинбиттэн корон (*сэхэжээнийн, ойтуулаанын, тоюююоҕүү*), тиэкис тутулун тутунаар (*кишишит, сүрүн чаана, түм-үзүү*), былаанын он офор (*кылгас, тэнниайыл*), кэрчик темаларга бытарытар. Тыл туттуллар уратытын, дэгэтийн учуоттаан, сахалны тутуллаах этиилтэри (*югчность речи*), ойуулуур-дүүнүүр нымалары, тыл баайын (*богатство речи*) сөнкө туттар (*местность речи*).

№	Үортиллэр тэмээр	Туслах уорэх предметийн уортни	Уорэх сатабыларын сайыннары	Эрч.	Бириэмтэ	
					Былаан	Фактич
1 чизигэр (27 ч)						
1	Кирии уруоктар. Санаарал сана этиилэртэн турагар.	Санаарал санаттан этиин ни арааран истэй уорэн. Этиини этийтгэн арааран санаара уорэнийн.	Этийн бутуутэ тохтолул оноһулларын кэтээн кор.	1,2		
2	Этийн тыллартан турагар.	Этийтгэн тылы арааран истэй уорэнийн,тыллартан этийн онорор.	Этийн схематын туттар сатабыл. Текси этиилэргэ араарар.	3,4,5		
3	Этийн суруллуута.	Этийн тыллартан ситими- хэн турагарын биллий. Этийн улахан буукубаттан сурулларын,этийн кэннитгэн точканан бэлизгэнэрин ойдуур.	Этийн схематын туттар сатабыл. Текси этиилэргэ араарар.	6,7,8		
4	Тыл дорбоонтон турагар.	Тыл дорбоонун уонна букватын ахсаанын ырытга уорэнийн	Тыл дорбоонун схема- тын онорор сатабыл.	9,10,11,		
5	Дорбоон Дорбоон араастара.	Анабас дорбоон ус араанын билээр.Тылы таба ситимниир	Кылгас уонна үүн а/д табатык санаарал,тылы дорбоонунан ырытар.	12-15		
6	А/д-у кылгастык уонна үүннүүк этэргэн тыл суолтата уларыйара.	Кылгас,үүн а/д тылтан арааран истэй,чуолкайдык санаара уорэнийн.	Кылгас а/д-у үхатан са- на тылы танаарар,кэ- тээн корор.Тыл схема- тын таба туттар сатабы- лы сайыннары	16-19		
7	Ситимиэх сана: чопчу темаба сийбээстээх этиилэри оноруу.	Этиигэ тыллары таба ситимниир,биир тыльнан араас суолталаах тыллар ситимиэрин онорору биллий.	-2 этиини ойтон суруйар уордийэбийн са- йыннары.Ис хооону- нан корон текстэй аат булгуу.	20-23		
8	Дифтоннаар	Дорбооннору арааран истэй уорэнийн.	Кылгас, үүн а/д-у диф- тоннары тылтан истэн араарар.	24-27,		
9	Үүн а/д-нор уонна дифтоннаар.	Дифтонг уратытын билээр,үүн а/дорбоонтон араарар.	Дифтону үүн /дор-и арааран истэр,сурү- йар,кэтээн корор сата- был.Кылгас,үүн а/д.,	28-31		

			дифтоннах тыл.таба истии,санаары,сурой.		
10	Ситими эх сана: Хартынанан кэпсээн оноруу.	Этиилэри бэйэ бэйэлэритгэн сибээстээн оноро уорзни. Былаанынан улэлии уорзни	Этии улахан букваттан сулулларын.буттэбинэ точка турарын чинэ- тии.Тыллары сааы- лаан этии онорор.	32-33	
11	Бэрбийэркэлиир диктант.	Истэн таба суройар.	А/д араастарын таба ис- гэн суройар уорийэбин чинэтии.	34,35.	
12	Хатылыр уруок:Ahабас дорбоон араастара	А/дорбооннор уратыларын билэр.Ahабас дорбоон араастарын чинэтии,кинилэри арааран таба истии.таба суройуу.	Пааранан улэлииргэ уоруйэби сайыннары Тылы дорбоонунан ырытар.	36,37,38.	
13	Бутгэй дорбооннор. Бутгэй дорбооннор.	Б/д-у арааран истэр,чуолкайд санаар, билэр.	А/д. этиллиитин б/д. этиллиитигэр тэнниир. кэтээн корор.	38-41.	
14	Маарыннаар б/д.	к,x,r, ² б/д-у арааран истэ, санаар,таба суройа уорзни.	Маарыннаар б/д-х тыл лары арааран истэр,са- наар, тылтан маарын- наар б/д-у булар. Схема- Нан улэлиир.	42-45	
15	Сэргэстэхэр б/дорбооннор.	Тылга б/д. сэргэстэхэрин билии.Сэргэстэспит б/д-у сууюххэ таба араара уорзни.	Тылга б/д. сэргэстэхии- тин арааран истэ.таба суройа уорзни.	46-49.	
16	Сэргэстэспит б/д-р.	Сэргэстэспит б/д-у сууюххэ таба араара уорзни.	Сэргэстэспит б/д-у сууюххэ икки аны араара уорийэби сайыннаар	50-52	
17	Сэргэстэспит б/д-х тыллар.	Тылтан таба булар.дорбоонунан ырытар.	Сэргэстэспит б/д-ну текстэн чопчу арааран истэр.	54-55.	
18	Санааны сайыннары: Этии интонациятын кытта билсии.	Этиини таба интонациялаан санара уорзни	Быйгызыга толору эн-ниэттиир уоруйэби са- йыннары.	56,57,58.	
19	Хоулаанар б/дорбоонноох тыллар.	Тылга б/д. хоулаанарын билии, арааран истэ уорзни.	Сэргэстэспит б/д-х тыл- лары кытта тэнниир.	59,60,61.	

			кэтээн корор.арааран истэри м'рдий сайнин.		
20	Хоуласныт б/дорбооннох тыллар.	Тыл уларыйарыгар хо'ула'ыы м'скцирни били.	Тыл уларыйарыгар хоулааны усоскуурин кэтээн коруу, табатык суһуохтээн санара урэний.	62-65.	
21	Хоулаар б/д-х тыллар.	Суруйарга б/д хоулаанытын таба суһуохтуур.Тылы дорбоонунан ырытар,таба суруйар.	Сэргэстэснэтэх,хо'уласпатах б/д-х тыллартан хо'улаасныт.сэргэстэс- нит б/д-х тыллары араа ран истэр,таба суруйар. Сэргэстэспит .хо'уласп. б/д-х тылл. кэтээн к'р.	66-68.	
22	Сэргэстэхэр уонна хоулаар б/д-х тыллар	Суруйарга б/д сэргэстэхниитин, хоулаанытын таба суһуохтуу урэний.	Этии кэнниттэн тураг бэлиэ5э болбомто ууруу.Котгэн коруулту- мук онорор уоруйэ5и сайыннары.	69,71,72, 74,	
23	Хатылыр уруок:Анабас уонна бутэй дорбооннор.	Дорбоон араастарын туһунан тумукгэммит ойдобулу биэрий.	Үйытсыны сатаан ту- руруу,киниэхэ табатык эппиэтгээний,етиилэри сонко сибээстээн тылы- нан кэпэээн онорор уоруйэ5и сайыннары.	70,73.	
24	Сананы сайыннары: Хартынанаан кэпэээн оноруу.	Үйытсыны комотунэн этиилэри табатык ситимний уорэний.	Таба суруйар уоруйэ5и сайыннары,чинэтий. Моделы,ойууну тылы Кытта тэнзэн корор.	75,76,77	
25	Хонтуруолунай диктант.	Уүн анабас уонна хоуласныт б/д-нору истэр, таба суруйар.	Истэн албана суюх сурү- йар уоруйэ5и сайнин. Тылтан миэстэтин таба булар.(дорбоон бууку ба ахсаана сон тубэспэл тубэлт.)Таба истэ, суруйар уорэний.		
26	Кирилл дорбооннор уонна	,е,ё,ю буукубалар икки дор5-у	Тылы дорбоонунан	78,79,80	

	буквалар. Я,Е,Ё,Ю буукубалар.	бэлиетиир тубэлтэлэрийн ойдоон истэр уонна сурыйа уорэнэр	ырытар,бынаарар,суруллуутун кэтээн корор,таба сурыйар.		
27	Я,,е,ё,ю буукубалар	я,е,ё,ю буукубалар сымнабас б/д-у бэлиетииллэрин ойдуур.	Тылтан дорбоону араар,дорбоонунан ырытар. Кэтээн корор,тумук онорор. Нууччалны суруллар тылы араастаан санаар,атыннык сурыйар. Тылга охсуу ханна туһэрин була уорэн.	81,82,83.	

2-с чизшээр (21 ч)

28	h буукуба.	Сымнабас б/д тыл кэнигэр уонна а/д иннигэр турар тубэлтэлэрийн ойдоон истэ уорзний.	Гыл этиллиитгин суруллуутун кытта тэнниир, таба сурыйар уоруйэбий сайыннаар.	84,85,86.	
29	Маарыннаар б/д-х тыллар.	Ж,ш дорбоонноох тыллары чуолкайдык истэ,санара таба сурыйа уорзний.	Тыл араарар,Дор боонунан ырытар.		
30	Маарыннаар б/д-х тыллар.	С-з,щ-ш дорбоонноох тыллары	Этиигэ тыллары табатык ситимниир сатабыл	87,88,89	
31	Маарыннаар б/д-х тыллар.	В,ф дорбоонноох тыллары таба истэ, чуолкайдык санара уонна сурыйа уорзний.	Нууччаттан киирбит тылы таба истэи сурыйар сатабыл	90-93	
32-33	О дорбоонноох тыллар.	Нууччалны суруллар тылга О Дорбоон кылгастык уонна уүнүнүк этиллэр тубэлтэлэрийн арааран истэ уорзний.	Тылы таба сууюхуур, а/д ахсаанынан корон сууюбу бынаарар сатабыл.	94-96	
		Нууччалны суруллар тылга О дорбоон кылгастык уонна уүнүнүк этиллэр тубэлтэтигээр таба сурыйа уорзний.	Ahabас сууюх араа-ын,кини миэстэтий билэр уоруйэх.	97,98,99.	
34	Сананы сайыннарыы:хартынанан кэпсээн оноруу.	Тыллары уонна этиилэри ис хоюонунан ситимнии уорэнэр	Тылы таба сууюхтуур, сууюх араастарын бынаарар,тыл сууюхтэрийн схеманан кордрор.	100	

35	Бэрбизэркэлийр диктант	Нууччаттан киирбит тыллары Истэн таба сурыйар.	Сүхуохтэр араастары- билиитин чинэтгэр,ту- мук онорор сatabыл.		
36	4. Сүхуохтэр араастара. Тыл сүхуохтэрэ	Сүхуох улэтийн, тылы сүхуоххэ араар пар иныматын билий.	Тылы таба коюорор уо- руйэби, сүхуоххэ ара- ар пар сatabылы сайнин.	101-103	
37	Aha5ас сүхуох.	Aha5ас сүхуобу булар, таба сүхуохтуу уорэни.	Схеманан таба бэлиз- тиир сatabылы чинэтгэр.	104-106.	
38	Тоттору сүхуох.	Тоттору сүхуобу , миэстэтийн була уорэни.	Обо тугу гынарын былаанинанар.Куолаан Улэбэ бэйэтгин,атын обо улэтийн былааннаахтык бэрбизэркэлийр.	107-109	
39	Коно сүхуох	Сүхуох араастарын билэр.	Тыллары хатылаабакка, сыыс тыллары тутту- бакка кэпсиир,албаха суюх сурыйар уоруйэби сайыннары.	110-113	
40	Сабылаах сүхуох.	Тылы дорбоонунан ырттар, а/д- унан тыл сүхуобуны бынаарар. Тылтан сабылаах Сүхуобу булар.	Истэр, чуолкайдык са- наран албаха суюх сур- ыйар сatabылы сайыннары.	114-116	
41	Тылы таба сүхуохтээнийн. Тылы коюоруу	Тыл строкаба баппатабына, Сүхуобуунэн коюруулгэрин ойдуур.	Сыынны комотунэн тылы этиигэ ситимниир, тыл олобун,сыыннытын араар уоруйэби сайыннары.	117-119	
42	Тылы коюоруу.	Aha5ас сүхуох строкаба хаалбатын уонна биир буква соботобун коспотун ойдоохун.	Сыынны систарыгар тыл кэнники дорбоон уларыйарын кэтээн ко- рор тумук онорор.	120-124	
43	Хатылтыр уруок: Сүхуохтэр араастара.	Сүхуохтэр араастарын, схематын билэр.	Тыл олобун,сыынны- тын эндээпээккэ билэр сatabыл	125-128.	
44	Ситимнээх сана: ис хоноонноох хартынанан кэпсээн оноруу.	Былааны түннанан кэпсээн онорор. Тыллары ситимнээн кэпсиир. Албаха суюх истэн	Санаатын саанылаан этэр,ситимнээх сана- тын сайыннаар.		

		суройар			
45	Хонтуруулунай диктант	Албана суюх суройар сатабылы сайыниары.	Предмети болохторунэн наардыыр сатабылы чинэгтий.		
46	Тыл. Тыл олбован уонна сыйыарынта. Тыл олбован уонна сыйыарынтын туһунан ойдобул.	Тыл олбун уонна сыйыарынтын билии, сатаан араара уорэни.	Этийтгэн предмет бэлиэтин, аатын кордорор тыллары булар, тыл ситимэ онорор.	129-130	
47	Тыл сыйыары комотунэн ситимишэрэ.	Этиигэ тыллы таба ситимниир, Олбун, сыйыарынтын арааар.	Тыл ситимнэрин онорор, тыллары булар, Түүтуунэн уларыйы сыйыарынтын били.	136-138	
48	Нууччалыы сурууллар тыл сыйыарынта	Нууччалыы сурууллар тылга сахалыы сыйыарыны сыстарын ойдоохун.	Этиигэ тыллары табатык тутта, ситимниир уорэни.	139-142.	
3 чиэппэр (30 ч)					
49	Ситимишэх сана уруога: Бийитыы комотунэн этиилэри оноруу.	Этиигэ тыллары, текстээ этиилэри сатаан ситимниир уорэни.	Тыттан дорбоону санааран арааар, сурүйарыгар ырытар.		
50	Предмет аатын кордорор тыллар.	Предмет аатын тыллары арааран ойдоохун	Тылы а/д-унан корон, дорбоону котупшэккэ, сүүюххэ арааар.	143-146.	
51	Предмет бэлиэтин кордорор тыллар.	Предмет бэлиэтин кордорор тыллары арааран билэр.	Таба суройар уоруйэхтэрин сайинн.	147-149	
52	Предмет тугу гынарын кордорор тыллар	Предмет тугу гынарын кордорор тыллары арааран ойдуур.	Тылы болохторунэн наардыыр сатабыл.	150-152	
53	Ситимишэх сана: Ис хөөонноох картыннанан кэпсээн оноруу	Этиигэ тыллары табатык тутта, ситимниир уорэни.	Предмет аатын, бэлиэтин, тугу гынарын кордорор тыллары булар, кэтээн корор.		
54	Хонтуруулунай диктант.	Билиитин чинтэр, тылга улээс туттар. Үлэтин былаанныыр.	Аахныттан кэпсниир, ойтон кэпсээн онорор уоруйэби сайыниары.		
55	Барбыты чинэтий.	Этии ойдобулун билэр. (суруллуутун) Сүүюх араастарын билэр.	Ойтон суройуу.	153-155.	

56	Бэрэбэркэлийр диктант	Гылм дорбоонунаан ырыгар, а/д-унаан тыл сухуобун бынхаарар. Тылтан сабынлаах Сухуобу булар.	Тылга ыйытыны туруорар ол ыйытыыга энхиэгтийр сатабылы сай.	
57	Тыл сухуохтэрэ. Ахаас, тогтору сухуохтэр.	Тылты болохторунэн наардыр.	Тылга ыйыты туруорар	156-159
58	Сухуох арааана. Коно уонна тогтори сухуох.	Сухуохтэр араастарын, схематын билэр.	Тыл олобуун, сыйнарыстын эндээнээкэ билэр сатабыл	160-162.
59	Хатылыр уруок: Сухуохтэр араастара.	Сухуохтэр араастарын, схематын билэр.	Тыл олобуун, сыйнарыстын эндээнээкэ билэр сатабыл	
60	Хонтурууолунай диктант.	Албана суюх суруйар сатабылы сайннары.	Предмети болохторунэн наардыр сатабылы чинэтийн.	
61	Тыл састааба. (1 ч.) Тыл олобо уонна сыйнарыыта.	Тыл олобун уонна сыйнарыытын араары.	Тылты ырчылар сатабыл	
62	Предмет аата. (7 ч.) Тыл хайдах наардыллар?	Предмет аата икки араастаабын билсии.	Туух? Бийытыыга тыллары булар. Тыл ситимэ онорор.	
63	Предмет аата. Ким? Диэн ыйытыыга энхиэгтийр тыллар.	Ким? Диэн ыйытыкка хоруйдуур тыллары араары	Предмети ааттыныр тылы кытта предмети бэли этийр тыл ситимин күгээн керуу.	
64	Туух? Диэн ыйытыыга энхиэгтийр предмет аата.	Предмет аата икки араастаабын билсии.	Туух? Диён ыйытыкка хоруйдуур тыллары араары	
65	Анал уонна уопсай ааттар.	Анал аат ойдобулэ. Анал ааттар суруллууларын биллии. Анал ааттары таба суруйар, атын тылы кытта ситимниир.	Анал ааттары – киби А.А.А аатын, дэриэбинэ, орус, урэх, куорат уо.д.а.улахан буукубаттан суруйар.	
66	Ситимнээх сана: чолчу тембаситимнээх этиилэри оноруу.	Этиилэри табатык ситимниир. Этии тыллар ситимнэриттэн турарын кэтээн керуу.	Ситимнээх этиини онорор сатабылы сайннары	
67	Анал аат суруллуута,	Анал аат ойдобулэ. Анал ааттар суруллууларын биллии.	Анал ааттары – киби А.А.А аатын, дэриэбинэ, орус, урэх, куорат уо.д.а.улахан буукубаттан суруйар.	
68	Ситимнээх сана: Хартынанан кэпсээн оноруу.	Нууччаттан киирбит тыллары сонко ситимнээн ойууттан этии онорор.	Ситимнээх этиини онорор сатабылы сайннары	

69	Предмет аата биир эбэтэр элбэх ахсаанна туттуулара.	Кинигтэн ураты предмет аатыгар туюх? дээн ыйытыны таба туроора уорзни.	Предмети ааттыыр тылы кытта предмети бэлиэтиир тыл ситимин кэтээн керуу.		
70	Хатылыр уруок: Предмет аатын кордорор тыллар.	Ким? ыйытыны таба туроора, тыллары таба булла уорзни. Предмет аата дээн ойдобул.	Анал ааттарга улахан буукуба сурууларын билли. Таба суурыйарга уорзни		
71	Предмет бэлиэтэ.	Предмет бэлиэтин ааттыыр тыл уксугэр уларыйбатын билли. Тылы ырыта уорзни.	Предмети ааттыыр тылы кытта предмети бэлиэтиир тыл ситимин кэтээн керуу.		
72	Хайдах? Ханык? Дээн ыйытыыга хоруйдуур тыллар.		<i>Ханык? Хайдах? дээн ыйытыыга хоруйдуур тыллары араары.</i>		
73	Хатылааын. Предмет бэлиэтэ.	Саха тылыгар предмет бэлиэтин ааттыыр тыл уксугэр уларыйбатын бываары, кэтээн керуу	Предмети ааттыыр тылы кытта предмети бэлиэтиир тыл ситимин кэтээн керуу.		
74	Предмет ецүн кердерер тыллар.				
75	З чизшэри түмүктүүр контрольней диктант.	Албана суюх суурыйар сатабылы сайниннары.	Предмети болохторунэн наардыыр сатабылы чинэтий.		
76	Предмет бэлиэтин кердерер маарыннаар тыллар.	Саха тылыгар предмет бэлиэтин ааттыыр тыл уксугэр уларыйбатын бываары, кэтээн керуу	Предмети ааттыыр тылы кытта предмети бэлиэтиир тыл ситимин кэтээн керуу.		
77	Утарыта суолталаах тыллар.	Утарыта суолталаах тыллары кытта биисиний	<i>Тылгаутары суолталаах булааруулах</i>		
78	Хатылааын. Маарыннаар уонна утарыта суолталаах тыллар.	Маарыннаар уонна утарыта суолталаах тыллары булуу	<i>Тылгаутары суолталаах, маарыннаар салтаках тыллы булааруулах</i>		

4 чизшэри (24 ч)

79	Предмет тугу гынара?	Предмети, хайааыны, бэлиэни ааттыыр тыллары араары.	Предмети, хайааыны, бэлиэни ааттыыр тыллары арааран билли.		
80	Хайыыр? Дээн ыйытыыга эпшиэттиир тыллар.	Хайыыр? ыйытыкка эпшиэттиир тыллары булуу			
81	Тугу гынаар? Дээн ыйытыыга эпшиэттиир тыллар.	Предмети, хайааыны, бэлиэни ааттыыр тыллары араары.	Предмети, хайааыны, бэлиэни ааттыыр тыллары арааран билли.		
82	Элбэх ахсаан.	Биир ахсаанна турар предмети элбэх ахсаанна туроора уорзни.	Тыл ситимин таба онорор.		

83	Билигин, урут, хойут буолар бириэмэ.	Билигин, урут, хойут буолар бириэмэни араары.	Туохтуур араас бириэмэтийн араарар сатабылы сайннарыы			
84	Предмет аатын, бэлизтин, тугу гынарын ыйтыы кеметунэн булуу.	Ким? ыйытыны таба турора, тыллары таба булла уорзни. Предмет аата дин ойдубул.	Предмети ааттыыр тылы кытта предмети бэлизтиир тыл ситимин кэтээн керуу.			
85	Диктант.	Албаха суюх сурыйар сатабылы сайннарыы.	Предмети болохторунэн наардыыр сатабылы чинэтий.			
86-87	Этий ейдебүлэ.	Албаха суюх сурыйар сатабылы сайннарыы. Албаха суюх сурыйар сатабылы сайннарыы.	текст чаастартан турарын кэтээн корор. текст чаастартан турарын кэтээн корор.			
88-89	Этий тутаах тыллара.	Этий тутаах тылларын бываарыы.	Этий тутаах тылларын сатаан араарыы уеруйээз. Тыллы, этиини Албаха суюх сурыйар, кэтээн корор.			
90	Диктант.	Албаха суюх сурыйар сатабылы сайннарыы.	Предмети болохторунэн наардыыр сатабылы чинэтий.			
91	Биир ыйытыыга хоруйдуур тыллар.	Биир ыйытыыга хоруйдуур тыллары кытта билсийни	Предмети болохторунэн наардыыр сатабылы чинэтий			
92	Йыйтыы, күүрдүү бэлизлэрэ.	Йыйтыы, кууурдуу бэлизлэрин сепке туроруу.	Инновация кеметунэн сурж бэлизтивин сенке туроруу			
93	Тестирование.	Тест кеметунэн улээ	Тест кеметунэн билиини бэрэбэркэлиир уеруйэбий сайннарыы.			
94	Хатылааын. Уъун а/д, хөвүласпыйт б/дорб.	Хөвүласпыйт б/д. арааран истии, суруйуу. Тыл суолтата уларыйарын кэтээн керуу,	Тыл ситимин табатык онорор.			
95	Хатылааын. Тыл торут олобо уонна сыйыарыыта.	тумук оноруу. Ханиык түгэнээ этий ортолуттар улахан буукуба сурулларын кэтээн керуу, бываарыы.	Тыл олобор сыйыарыы систарыгар тыл уларыйытын кэтээн коруу. Тыл ситимин табатык онорор.			
96	Хонтуруулунай диктант.	Албаха суюх сурыйар сатабылы	Предмети болохторунэн			

		сайыннары. Таба суройуу быраабылатын тутуъан суройуу	наарлыр сатабыны чинэтий.			
97	<i>Албаска улз.</i>	Барбыты чинэтий. Ситимнээх сананы сайыннары.	Ситимнээх сананы сайыннары. Барбыты чинэтий.			
98	<i>Хатылаавын уруога</i>	Предмети, хайааьны, бэлиэнни ааттыыр тыллары араары.	Тыл олобор сыйыарыы сыстарыгар тыл улары- йытын кэтээн коруу. Тыл ситимин табатык онорор.			
99	. Хатылаавын. Предмет аата.	Предмет аата икки араастаабын билсии. Предмет аатын туһунан билинни чинэтий.	Этии тутаах тылларын сатаан араарыы уеруйээз.			
100	Хатылаавын. Предмет бэлизэтэ.	Саха тылыгар предмет бэлизэтин ааттыыр тыл уксугэр уларыйбатын бываарыы. кэтээн керуу	Предмети, хайааьны, бэлиэнни ааттыыр тыллары арааран биллии.			
101	Хатылаавын. Предмет тугу гынара	Предмети, хайааьны, бэлиэнни ааттыыр тыллары араары.	Предмети, хайааьны, бэлиэнни ааттыыр тыллары арааран биллии.			
102	Тумуктуур уруок	Барбыты чинэтий. Ситимнээх сананы сайыннары.	Ситимнээх сананы сайыннары. Барбыты чинэтий.			